

# Tjejhelg, umgänge – och ett lopp

## Tjejlopp som en modern husmorssemester

Karin S. Lindelöf och Annie Woube

Motionslopp för kvinnor, så kallade tjejlopp, är en viktig del av breddidrotten idag, och i Sverige deltar hundratusentals kvinnor varje år.<sup>1</sup> Denna typ av lopp är också populära i resten av Skandinavien, liksom i många andra länder. Loppen marknadsförs ofta med ord som gemenskap, fest och glädje, ”utan jäkt och stress”, och det är tydligt att detta är ett framgångsrikt koncept, som lockar många deltagare. Många av dem reser också långväga ifrån och passar på att göra något mer av helgen då loppet genomförs. Vanligt är att resa tillsammans med väninnor, arbetskamrater eller kvinnliga släktingar för att genomföra och uppleva loppet och helgen tillsammans. I den här artikeln fokuserar vi specifikt på *resan* till tjejloppen – själva lopphelgen – och dess innebörd för deltagarna oavsett motionsbakgrund och ambitionsnivå. Värt att notera är att termen ”tjej” fungerar som ett åldersneutralt begrepp i detta sammanhang. Syftet är att undersöka tjejloppsresornas funktion och betydelse, samt de sammanhang, villkor och förutsättningar inom vilka dessa resor genomförs. Vi börjar med en autoetnografisk reflektion från en av oss forskare i projektet.

Ur fältdagboken, 9 juni 2016:

Allt som jag fixar, organiserar, ordnar, så att jag kan ges några dagar ledigt, och så att samtidigt barnen, familjen, jobbet fungerar utan mig, så att ”projektet” kan fortgå utan projektledaren. Barnens två kalastider och plats under helgen står prydligt uppskrivet på en lapp, uppklistrad på en

skåplucka i köket. Presenterna är inhandlade och namnmärkta. Jag har OSA:at kalasbarnens föräldrar och bestämt med alla inblandade – maken, mamma/mormor, svärmor/farmor – var de ska vara, när, och med vilket barn.

Jag ringer till min mamma när jag sitter på bussen på väg till flygplatsen för att kolla hur det gick med barnen på väg till förskolan. Jag såg från fönstret att äldsta barnet var ledset och jag frågar hur det hade gått. Under samtalet säger hon: ”Ja, du är ju i en fas i livet när du måste tänka på alla andra. Se nu till att bara vara dig själv och tänka på dig ett par dar.” Och det är ju just detta som är ett av målen med denna löparresa, att få bara vara sin egen och sig själv, att klä av sig allt det som är ålagt mig som yrkeskvinna (korrekthet, prestation, att alltid göra mitt bästa), mamma (projektledaren för Familjen AB) och fru (oro över att maken är stressad och verkar förvirrad: fixar han det här när jag inte är där?).

Detta är fältanteckningar från flygbussen på väg till motionsloppet New York Mini 10K, New Yorks motsvarighet till Tjejmilen. Vi reste med en svensk löpar- och träningsresearrangör med lång erfarenhet av att organisera paketresor till tävlings- och motionslopp runtom i världen. Vi åkte till New York för att dokumentera själva loppet, som är världens äldsta motionslopp för kvinnor, grundat 1972. Hela resan kom dock att ge viktiga insikter kring betydelser av tjejlopp och tjejloppsresor för dess deltagare, och hur de kan användas som ett slags flykt från vardagen. Artikeln baseras på etnografiskt material från denna resa, som alltså var en organiserad paketresa, men också annat material om



I tjejloppen deltar hundratusentals kvinnor varje år. Foto: Karolina Kristensson © Nordiska Museet.

motionslopp för kvinnor som vi har skapat och samlat in sedan 2011.<sup>2</sup> Det består bland annat av skriftliga berättelser från över 600 deltagare i svenska tjejlopp, insamlade genom ett skrivupprop vid Nordiska museet 2011–2013, men också av fältarbete med exempelvis deltagande observation, intervjuer och inslag av autoetnografi. Autoetnografisk metod är en variant av deltagande observation där forskaren använder sig själv på ett explicit sätt genom att dokumentera och analysera sina egna tankar, känslor och upplevelser på samma sätt som annat etnografiskt material. Tanken är att lägga alla dessa beskrivningar sida vid sida och analysera dem med samma analysmetoder, teorier och begrepp. Forskarens upplevelse blir här en bland andra, som tillsammans bidrar till att skapa en så mångfasetterad och komplett bild som möjligt (Lindelöf 2014). I vårt samlade material framkommer att deltagarna själva ofta arrangerar gruppresor till loppet, med en eller flera övernattningsnätter och kringaktiviteter. Tjejloppsresan behöver alltså inte vara en or-

ganiserad paketresa, som den till New York, utan kan lika gärna vara ett kompisgäng som själva bokar en ”tjejhelg” i samband med loppet.

Teoretiskt befinner vi oss inom en diskursteoritisk, poststrukturalistisk och feministisk ram, med influenser från framför allt Ernesto Laclau, Chantal Mouffe och Judith Butler. Makt och villkor är centralt i sammanhanget och med dessa teoretiska utgångspunkter kan vi visa på den politiska potentialen i materialet. Med utgångspunkt i feministisk poststrukturalistisk teori är ambitionen att studera de kulturella betydelserna av och villkoren för kvinnors motionsidrottande, samt vilka möjliga, begripliga sätt att vara kvinna och motionera eller delta i motionslopp som produceras inom ramen för och i relation till tjejloppen (se t.ex. Butler 1990, 1993; Mouffe 1995). De teoretiska och metodologiska perspektiven visar på hur något så trivalt som en tjejloppsresa bottenar i strukturella villkor och bredare samhällsutmaningar – och därmed framträder undersökningens samhälleliga re-

levans och politiska bäring. Genom att analysera det empiriska materialet som *artikulationer av diskurser* försöker vi ta reda på vilka betydelser som etableras och vilka som utesluts när olika element sätts i relation till varandra på vissa specifika sätt (och inte på andra). Genom att identifiera och dekonstruera kedjor av tecken och betydelser vill vi undersöka sådant som till synes är naturligt och självklart i relation till motionsidrott och kön – och istället förstå det som politiskt och kulturellt skapat (Lindelöf 2012).

I enlighet med den så kallade politiska (eller postmarxistiska) diskursteoretiska traditionen (t.ex. Laclau & Mouffe 1985), betraktar vi alla sociala och kulturella fenomen som diskursivt konstituerade. Diskurser består alltså inte enbart av muntliga uttalanden och abstrakta begrepp, utan av alla slags tecken i form av konkreta praktiker, känslor, materiella ting och så vidare, vilka fylls med mening när de sätts i relation till, eller associeras med, andra tecken. På så sätt ger de också betydelse åt vissa centrala begrepp eller fenomen, i det här fallet exempelvis ”motionerande kvinnor” och ”tjejloppsresa” (jfr Lindelöf 2012; Laclau 1990:28). Dessutom har även det som finns utanför ett visst diskursivt fält betydelse för hur ett tecken eller fenomen inom det ska förstås: omgivningen fungerar alltså som en *konstitutiv utsida*. Det innebär att betydelsen av specifika motionslopp för kvinnor skapas till exempel i relation till andra slags motions- och tävlingslopp, eller andra typer av könsseparatistiska kvinnosammanhang. I artikeln analyserar vi det diskursiva fält som omger tjejloppsresan och undersöker de sociala, kulturella och politiska konsekvenserna av hur olika meningar och betydelser kopplas samman.

Ett av de villkor som konstituerar kvinnors möjligheter till motionsidrottande utgörs av den heteronormativa ordning som skapar förväntningar på hur kvinnor respektive män ska förhålla sig till familj och yrkesliv. De tankar, farhågor och reflektioner som kommer till ut-

tryck i det inledande utdraget ur fältdagboken från en av oss forskare känns igen från svensk samhällsdebatt under lång tid, skildrad i både massmedia och skönlitteratur, som Maria Svelands roman *Bitterfittan* (2007) och Gunnilla Bergenstens debattbok *Familjens projektledare säger upp sig* (2008). Detta har av politiker, samhällsdebattörer och forskare bland annat förklarats och benämnts i termer av livspussel, bristande jämställdhet och skev könsmaktsordning (se t.ex. Friberg 1990; SOU 1997:193; Magnusson 1998, 2006; Nordenmark 2004; SOU 2005:66; Prhat 2010). Talet om detta är ytterligare ett exempel på en konstitutiv utsida för det fenomen vi här studerar – alltså tjejloppshelgen och dess betydelse.

I vårt insamlade material framträder att många deltagare använder tjejloppen (men även andra motionslopp) som ett legitimt skäl att undkomma en del av familjeplikterna – vissa av dem benämner det som ”husmorssemester”. Som etnologer undrar vi då: På vilket sätt fungerar tjejloppsresan som en sådan flykt? Vad gör deltagarna under en sådan resa – och varför? Om tjejloppen används som en modern husmorssemester – vilken roll spelar då själva idrottsaktiviteten i sammanhanget? Vad får allt detta för konsekvenser – på ett samhälleligt plan och för kvinnor som motionsidrottare?

#### *Kvinnors motionsidrottande och deltagande i motionslopp*

Idrott är starkt kopplad till män och maskulinitet. Denna aktivitet är både definierande för maskuliniteten i sig: pojkar och män förväntas vara bra på idrott, och maskulint definierad: idrott är en manlig arena och idrottaren antas vara av manskön. Detta gäller såväl tävlingsidrotten som motionsidrotten, som ju är vårt huvudsakliga fokus; även om Riksidrottsförbundets undersökning av svenskar- nas motionsvanor visar att kvinnor idag motionerar oftare än män (Riksidrottsförbundet 2011 och 2014), och trots att motionerande

kvinnor syns överallt i stadsrummet och på gymmen, så lever de diskursiva kopplingarna mellan idrott och kön kvar från 1900-talets början. När det gäller motionsidrotten, som utövas som fritidssysselsättning och för nöjes (och hälsans) skull, finns också viktiga samband med möjligheten att ha en tidskrävande hobby, som alltså är ett manligt privilegium (jfr Rydenstam 1992).

Idrottshistorikern Susan Cahn menar att pojkar och unga män under 1900-talet skulle lära sig maskulint kodade egenskaper och färdigheter genom idrott, såsom att vara tävlingsinriktade, snabba, uthålliga och starka (Cahn 2015:3). I kontrast till detta har flickors och kvinnors kroppar (och psyken) setts som sårbara, oförmögna till och direkt olämpliga för idrott. Det har till och med funnits föreställningar om att idrott kan leda till skada för kvinnokroppen och ge sjukdomar. Kvinnor har inte heller betraktats som tävlingsinriktade, utan istället har återhållsamhet och måttfullhet setts som kvinnliga dygder (Cahn 2015:7–30). Den förgivettagna och kulturellt begripliga idrottaren har ansetts vara – och ses fortfarande som – en man, såväl inom tävlingsidrotten som i motionsidrotten, som ju är en senare konstruktion. Trots detta har det givetvis alltid funnits kvinnliga utövare av idrott, men det har då framför allt handlat om flickor eller unga kvinnor och kopplingen mellan idrott och ungdom har varit stark. Det har också endast varit vissa typer av idrottsgrenar som varit öppna för, och ansetts vara särskilt lämpliga för, flickor och kvinnor, exempelvis konstakning och gymnastik, som ansågs främja en graciös och smidig kvinnekropp (jfr Tolvhed 2015:40, Olofsson 1989: 50, 62–65). Kvinnliga idrottsutövare har också varit (och är) tvungna att framhäva och accentuera sin femininitet på andra sätt, till exempel genom smink, klädsel och frisyrer samt betonande av heterosexualitet, för att inte skapa förvirring i gränsdragningen mellan könen (Tolvhed 2008; Cahn 2015). Även om det idag finns en bredare palett av idrot-

tande som både kvinnor och män kan ägna sig åt, och uppdelningen inte är lika strikt som tidigare, så kvarstår den diskursiva kopplingen mellan män-styrka-tävling och kvinnor-smidighet-måttfullhet, vilket inte minst våra forskningsresultat visar.

I en svensk kontext har det under 1900-talet också funnits satsningar på att hela befolkningen ska röra på sig, vilket vi kommer att återkomma till längre fram i artikeln. Utifrån ett folkhälsoperspektiv fanns det en stark politisk vilja att främja god hälsa för alla. I samband med detta uppmärksammades vikten av att även vuxna kvinnor skulle få möjlighet till motion och fysisk aktivitet, till exempel genom organiserad husmorsgymnastik (Lövgren 1996). Detta konkurrerade dock inte med männens aktiviteter, utan var ett hälsofrämjande initiativ vid sidan av och åtskilt från den manliga idrottssfären och tävlingsidrotten (jfr Bolling 2005:54). Andra satsningar i samma anda var till exempel teveprogrammet *Träna med TV* som startade 1963 (Bolling 2005:174). Det riktade sig till både kvinnor och män, men träning i hemmet gör det givetvis enklare att kombinera fysisk aktivitet med hushållssysslor och att ta hand om barn, vilket har varit kvinnans uppgift och ansvar (jfr Dworckin & Wachs 2009).

Jogging- och gympingvågen som kom från USA till Sverige på 1970–80-talen utgjorde dåtidens version av dagens träningsrend (Bolling 2005:234, jfr Tolvhed 2016). Flest män, men också kvinnor, gav sig ut i löparspåret och det omvända förhållandet gällde för passen som erbjöds i gymnasalar och workout-studios. Det började också publiceras en omfattande flora av träningslitteratur som vände sig till den breda allmänheten, bland annat medieprofilen Bengt Bedrups *Lunka lagom: motionera med Bengt Bedrup* (Bedrup 1979) och *Bengt Bedrups jogging-skola* (Bedrup 1981) samt *Kom loss tjejer! Joggningsråd för kvinnor i alla åldrar* av flygvärdinnan Britt-Marie Nordquist (1982).



Omslaget till boken *Kom loss tjejer! Joggningsråd för kvinnor i alla åldrar* (1982), som ingick i den nya floran av träningslitteratur för en bred allmänhet under 1970- och 80-talen.

1978 var ett viktigt år för svensk motionsidrott, eftersom Friskis & Svettis då startade sin verksamhet med motionsgymnastik för alla, samt folkbildning inom hälsa och friskvård, och har sedan dess blivit landets mest framgångsrika massrörelse inom motionsidrott (Bolling 2005:15). I och med detta etablerades också en individualiserad tränings- och motionskultur i vilken den enskilda motionären inte är bunden av föreningslivet och särskilda träningstider, utan väljer tidpunkt och motionsform utifrån egna intressen och behov. Joggingen, eller löpträningen, passade också bra in i detta mönster och motionslopp av olika slag ökade i popularitet och kom att fungera som morot och motivation för regelbunden träning.

Fortfarande var det dock i huvudsak män som deltog i alla typer av motionslopp (t.ex. inom löpning, cykling och skidåkning). Dessutom: i enlighet med föreställningen om kvinnors kroppar som sköra och bräckliga – kombinerat med normerande idéer om vad som är lämpligt med tanke på femininitetsuttryck – var kvinnor ända in på 1980-talet utestängda från deltagande i motionslopp på längre distanser. Redan år 1923 deltog visserligen Margit Nordin i den andra upplagan av Vasaloppet, men från och med nästföljande år blev det förbjudet för kvinnor att åka de nio milen mellan Sälen och Mora. Sedan dröjde det ända till 1981 innan nästa kvinna officiellt gick i mål i Vasaloppet. Det var Meeri Bodelid: skidåkare, cyklist och långdistanslöpare på landslagsnivå. Trots förbuden deltog kvinnor ändå i både Vasaloppet och andra långa motionslopp, som exempelvis maraton (vilket inte blev olympisk distans för kvinnor förrän 1984). Bland annat lyckades kvinnor smyga sig in i Vasaloppet under förklädnad eller genom att starta i skydd av mörkret innan övriga startfältet gav sig iväg (Lindelöf 2015) och visade på så sätt att också kvinnor klarade distansen. I USA uppmärksammades ”the Boston incident” 1967, då löparen Kathrine Switzer smög sig in i startfältet på anrika Boston maraton. Utefter banan blev hon upptäckt av den manlige loppdirektören som försökte slita henne därifrån – dock utan framgång, så hon kunde fullfölja loppet.<sup>3</sup> Detta blev upprinnelsen till att hon 1972 var med om att starta motionsloppet för kvinnor, New York Mini 10K, som blev en manifestation för kvinnors rätt till löpning.<sup>4</sup> Med inspiration från New York Mini startades så småningom fler tjejlopp, både i USA och i Skandinavien. I Sverige fick vi bland annat Ladylufsen i Skåre utanför Karlstad 1982, Tjejmilen i Stockholm 1984 och Maja Gräddnos-loppet i Uppsala 1985 (Lindelöf 2015). Kvinnorna hade därmed tagit plats i motionsloppssammanhang – om än delvis vid sidan av den mansdominerade huvudfåran. Trettio år sena-

re är deltagande i och resor till tjejlopp en helt etablerad aktivitet för kvinnor i alla åldrar. Även om kvinnorna har tagit plats och numera är att räkna med i dessa sammanhang, så finns det alltså specifika villkor som omgärdar kvinnors motionsidrottande och förståelse av sig själva och andra kvinnor som motionsidrottssubjekt och loppdeltagare. Dessa villkor blir synliga bland annat genom tjejlappsresan, och om detta handlar vår artikel.

### *Två spår*

Ur fältdagboken, 10 juni 2016:

Det är tidig morgon, klockan är strax före sju. Vi tar hissen ner till lobbyn på Hotel Beacon, Broadway, New York. I sofforna innanför entrén har redan ett tiotal kvinnor i åtsittande träningskläder och löparskor samlats inför den gemensamma morgonjoggen i Central Park. Flera av kvinnorna känner vi igen från flygresan från Sverige dagen innan, medan andra måste ha kommit tidigare i veckan eller med andra flyg. De flesta är tunt klädda i shorts eller korta tights och kortärmad tröja eller linne, vilket kommer att kännas lagom under joggningen men är för lite att stå stilla och vänta i utomhus i den kyliga morgonluften. Färgskalan går från aprikosrosa via cerise till lila, ofta matchat med svart som grundfärg. ”Femtio nyanser av magenta”, viskar Karin lågt. ”Och från Soc till Löplabbet”, svarar Annie.<sup>5</sup>

Fler deltagare ansluter sig och de som väntar småpratar med varandra om sina förväntningar på de kommande dagarna och om vad som redan har hunnits med för dem som anlände tidigare i veckan. De berättar om sightseeing, musikalupplevelser och planer inför dagens utflykt till en stor shopping-outlet utanför stan. Givetvis pratas det också om det kommande loppet och om tidigare millopp och halvmaror. Någon säger ”Det är ju inte här man gör tiden [på milen].” Några andra pratar om hur resan till New York är ett sätt att ”göra upplevelsen [av att springa ett lopp] lite större.”

De tre reseledarna kommer ner till lobbyn och alla går ut på trottoaren. En av dem hälsar välkommen till morgonjoggen, som ska förbereda oss inför en upplevelserik tjejmil i Central Park dagen

därpå. Hon säger ”Vårt mål är att det ska bli underbart imorgon!” En annan bjuder in till att springa loppet tillsammans med dem med orden ”Vi tänker hålla ett trevligt tempo – vi ska hålla på i över en timme, annars har vi misslyckats.” Den tredje reseledaren informerar om att det är flera bloggare och frilansjournalister med på resan och skojar om att vi ska tänka på att ”vara piffiga hela tiden” för att vi kommer att bli fotograferade då och då till bloggar och träningsmagasin.

Reseledarna påminner än en gång om att det är upplevelsen som är det viktiga med den här resan: ”Ni är kanske inte i första hand här för att springa?” Alla skrattar, och det låter både som ett igenkännande skratt och lite förläget. Därefter ger vi oss iväg i samlad tropp, ett tjugotal kvinnor i åldrarna 30 till 70 år längs Broadway, i riktning mot Central Park.

Under resan till New York framkommer två olika spår eller förhållningssätt hos deltagarna. Det ena handlar om att tjejlappsresan är ett återkommande sätt att komma iväg från vardagen med alla dess krav och förväntningar, genom att deltagarna istället får chans att ägna sig åt olika aktiviteter som ger egen tid och gemenskap med andra kvinnor. Tjejlappsresan blir ett slags frizon där det är möjligt att koppla loss sig själv från vardagen, genom förflyttning, hotellvistelse, shopping, spabesök och umgänge med väninnor, vilket visar sig både i samtal under denna specifika resa, men också i skrivuppropmaterialet. Diskursteoretiskt kan man förstå detta som att alla de saker som görs under resan utgör artikulationer av diskursiva ideal och praktiker som ger helgen dess betydelse. Tjejloppshelgen som frizon kan då tolkas som en konstitutiv utsida till vardagen, och vice versa. Under resan gör kvinnorna andra saker än i vardagen – och tjejloppshelgen skapas som frizon just genom att den innehåller allt det som vardagen saknar. Denna frizon innebär samtidigt att vissa genusnormer, krav och förväntningar förstärks. Dessa artikuleras till exempel genom att deltagarna ägnar sig åt förväntat kvinnliga saker, som att ”piffa sig”,



Tjejlloppsresedeltagare samlas utanför hotellet inför morgonjoggen i Central Park, NYC. Foto: Karin S. Lindelöf.



Piffade löparnaglar till New York Mini 10K. Foto: Karin S. Lindelöf.

uppdatera garderoben och prata om familj och relationer.

Själva resan sker också inom ramen för en stark tränings- och hälsotrend, ett slags ”hälsoism”, vilket har betydelse för hur tjejloppshelgen görs kulturellt begriplig. Historikern Helena Tolvhed har visat hur denna trend har vuxit fram under de senaste decennierna, utifrån den kommersiella hälsoindustrins produktion och iscensättning av hälsa (Tolvhed 2016, se också Dworkin & Wachs 2009). Detta präglar det senmoderna västerländska samhället. Inom denna kulturella ram blir loppet en legitimerande förevändning för att kunna åka iväg och skapa sig en frizon, en ”tjejhelg” där även andra aktiviteter är möjliga. Turism- och fritidsforskning från Nordamerika bekräftar att resor med väninnor eller kvinnliga släktingar, så kallade tjejresor, skapar utrymme för könsstereotypa praktiker men att deltagarna också upplever att de kan släppa på sociala roller och yttre krav under tjejresorna (Berdychevsky, Gibson & Bell 2013; se också Green 1998; Wearing 1998). Utifrån vårt material argumenterar vi i denna artikel för att *förflyttningen* från hemmet är central i sammanhanget, men i antologin *Leisure, Women and Gender* (Freysinger et al. 2013) diskuteras också själva fritidsbegreppet, *leisure*, som i sig en form av eskapism från vardagsarbete, ansvar och rutiner (2013: 88f, se även Gibson 2006:74 och Iso-Ahola 1989). Också deltagarna i tjejlappsresorna uttrycker, som vi strax ska se, en lättnad över att slippa ansvar och invanda roller på hemmaplan.

Det andra spåret, eller förhållningssättet, representeras av de kvinnor som är erfarna och dedikerade löpare, som förkroppsligar löparsubjektet. Dessa personer åker till New York för att delta i just det här loppet, för att de vill springa det men inte nödvändigtvis ser det som en tävlingsprestation. ”Det är inte här man gör tiden”, som en av deltagarna säger. Kanske är också mildistanen lite för kort för vissa av dem som är vana vid halv- och hel-

maror.<sup>6</sup> Men när de ändå är på plats för loppet kan de lika gärna passa på att bo bekvämt på hotell, shoppa, gå på musikal och ha det trevligt. De kan självklart också vara i behov av vila och att komma ifrån hem och familj, men har i allmänhet en mer självklar identitet och position som idrottare, och därmed mer plats för idrottandet i sin vardag. En särskild poäng för vana löpare är också att resa runt i världen och delta i lopp på kända, historiska och symboliska platser, för att det ”gör upplevelsen lite större”, som en av dem uttrycker det. Hela denna grupp av erfarna löpare utgör i sig också ett slags konstitutiv utsida till fenomenet tjejlapp och tjejlappsresor genom att inte utgöra den primära målgruppen. Deras löpning handlar ju mer om en satsning på resultat och prestationer än om att delta i ett socialt motionsarrangemang (Lindelöf 2013).

De här två förhållningssätten går att spåra i deltagarnas samtal, de artikuleras verbalt, men också materiellt genom deltagarnas träningskläder och annan utrustning. En dedikerad loppdeltagare och elitmotionär väljer oftare utrustning med högre kvalitet och bättre funktion, och av välkända märken. Utrustningen köps då i den specialiserade fackhandeln, och är prissatt därefter. Nybörjaren, eller den som inte ser sig själv som en ”riktig” löpare/cyklist/skidåkare investerar oftast inte i lika dyra kläder och tillbehör, utan nöjer sig med sportkedjornas lågprismärken. Det var detta vi kommenterade i fältanteckningarna i termer av ”Löplabbet” respektive ”Soc”. Naturligtvis kan detta också vara en klassfråga, kopplad till inkomst och allmänna konsumtionsmönster (jfr Tolvhed 2016). Deltagande i motionslopp är i sig också en fråga om ekonomiska möjligheter. I allmänhet krävs ett visst ekonomiskt utrymme för att kunna betala deltagaravgift, utrustning, logi och resa i samband med loppet. Detta gäller i allra högsta grad för deltagarna på löparresan till New York, som har köpt en mycket dyr paketresa. Både deltagande i motionslopp



samt träningsresor och träningsläger av olika slag har blivit populära inom den välbärgade medelklassen under de senaste åren; allt fler charterarrangörer har numera träningsanläggningar och instruktörsledda träningsprogram i sitt utbud, och cykel- och löparresor till solen är ett vanligt sätt att förlänga säsongen inom dessa motionsgrenar. I sammanhanget motionslopp för kvinnor har resor till internationella kvinnolopp också funnits med som en möjlig vinst ända sedan Tjejmilen startade 1984. Då kunde de bästa i fyra olika åldersklasser (34 år och yngre, 35–44 år, 45–54 år och 55 år och äldre) vinna en resa till sportskområdet New Balances europeiska damloppsserie "Roads to Freedom" i London. Idag finns det istället chans för alla som anmäler sig till Tjejmilen som en kvartett att vinna en utlottning av just den resa till New York Mini som vi skildrar i denna artikel. Genom att göra en tjejloppshelg i Stockholm har deltagarna alltså chans till ytterligare en sådan – men i New York.

De svenska researrangörerna och -ledarna artikulerar också genomgående detta som en avkopplande tjejresa och inte i första hand som en löparresa. Det ska vara trevligt och underbart, deltagarna förväntas inte satsa på loppet i sig utan framför allt delta i gemensamma aktiviteter, sightseeing, shopping – och "att piffa sig". Såväl i ord som i handling – och i materialisering i form av makeup, nagellack, klädsel och frisyrrer – visar arrangörerna och reseledarna att de förutsätter att deltagarna inte primärt är där för att springa. Det är som vilken storstadsresa som helst, men som också är inbäddad i kulturella uttryck som vi förstår som "kvinnliga" – och som typiska i tjejloppssammanhang i Sverige (Lindelöf 2012; 2013).

I våra arkivstudier och intervjuer med tjejloppsarrangörer i Sverige framkommer det att också dessa lopparrangörer tillsammans med berörda kommuner och det lokala näringslivet skapar en inramning som möjliggör "tjejhelger" av detta slag i samband med loppet.

Arrangörerna har till exempel strategiskt förlagt loppet på lördagar för att deltagarna ska kunna stanna kvar och fira sina genomförda prestationer på kvällen med till exempel konsert, middag och dans. Butikernas öppettider förlängs för att möjliggöra shopping och det arrangeras särskilda kultur- och nöjesevenemang i samband med loppet.<sup>7</sup> Tecknet "tjejlopp" binds alltså samman med en rad andra kvinnligt konnoterade praktiker som skapar ett särskilt evenemangskoncept som sprids och förstärks av många olika aktörer i Sverige (och Skandinavien) genom att det artikuleras gång på gång enligt en förväntad kulturell koreografi. Det här är också det specifika innehåll som efterfrågas och förväntas av många svenska deltagare i tjejloppet. Detta blev extra tydligt under resan till New York, eftersom den amerikanska tjejloppsarrangören inte omfattades av denna kulturella förståelse och därför inte uppfyllde denna förväntan. Det var ingen picknick efteråt och inga särskilda underhållningsarrangemang i anslutning till loppet, vilket är vanligt i Sverige. Istället klev den svenska researrangören in och erbjöd det förväntade svenska tjejloppskonceptet genom gemensam picknick och "after run dinner".

#### *En modern husmorssemester*

Det vi argumenterar för här är att tjejloppsresan av vissa deltagare (detta gäller både vana löpare och kvinnor som springer mer sporadiskt) används som ett slags flykt från vardagen och dess krav. Det är tydligt i hela det insamlade materialet och kan exempelvis uttryckas på följande vis:

Att vara med i Tjejvasan gav mig ett härligt avbrott från vardagen och en semester med andra kvinnor i samma livssituation – de fantastiskt roliga men också utmanande småbarnsåren. (Gift småbarnsmamma, 34 år)

Vi såg det som en "husmorssemester" några dagar, shopping både på mässan och i traktens butiker, träning, god mat osv. [...] Får lite semester från hushållsarbetet. (Gift med vuxna barn, 55 år)

Förberedde mig med en heldagsshopping i Stockholm dagen innan loppet. Har alltid fler steg på stegräknaren dagen innan tjejmilen... Bor på hotell. Äter och dricker gott. Viktig del i uppladdningen. [...] Det ger mig semester att delta i ett sånt här lopp, eftersom det är en storstadsweekend. (Gift fembarnsmamma, 38 år)

Tror många deltar för att det är en okej anledning att lämna hem och familj, att få en helg med väninnor. Tyvärr lämnar de flesta kvinnor hemmet med dåligt samvete. Att lämna hem för att delta i lopp eller träna inför ger ändå hem och man lite status – då han har en idrottande kvinna. För många som deltar år efter år har ju detta som ett ständigt projekt. De träffar sen samma tjejer som reser runt. Synd att många behöver delta i lopp för att känna frihet, resa, träna och hänga med sina kompisar. (Mamma till två barn i skolåldern, 43 år)

Dessa citat från skrivuppropet visar att tjejlappsresorna artikuleras som avbrott i vardagen, (husmors)semester och ett sätt att komma bort från familjeplikterna (jfr Freysinger

et al. 2013). Även träningen inför loppet blir ett sätt att för en stund få vara ifred och göra något för sig själv. Deltagandet i tjejlappen ger möjlighet att resa bort ett par dagar utan familjen, ofta i sällskap med väninnor, kvinnliga arbetskamrater eller kvinnliga familjemedlemmar och släktingar – eller som i fallet med New York Mini 10K med en organiserad paketresa. Det finns också tjejlappsdeltagare som har sin familj eller partner med sig som hejaklack, skidvallare/cykelmekaniker och drickalangare, men i vårt material finns ändå en tydlig trend av att tjejlappen används som en tillfällig paus från familjelivet och som en typ av modern husmorssemester. Detta framhåller kvinnor i alla åldrar, både de med små barn och de med vuxna, utflugna, barn. ”Husmorssemester” är här ett emiskt begrepp som används av informanterna på ett mycket specifikt sätt, med en starkt positiv laddning och tydlig samförståndsblinkning oss kvinnor



Såväl tjejlappen som träningen inför dem blir ett sätt att få göra något för sig själv, utan familjen, men ofta i sällskap med väninnor, kvinnliga arbetskamrater och släktingar – eller som här, med tjejerna i cykelklubben. Foto: Karolina Kristensson © Nordiska Museet.

emellan. Det handlar inte om att komma ifrån vardagsbestyren i största allmänhet, utan om en tydligt könad version av dessa: ”husmorsrollen”, det vill säga familjens omsorgs- och ansvarstygda kvinnliga projektledare med ständig jour (jfr Wester-Wedman 1990:111).

Tjejloppsresan blir en ”tjejhelg”, och i och med att denna specifika variant kopplas samman, artikuleras, med begrepp som fysisk aktivitet, prestation, hälsa och välmående skapas extra legitimitet och acceptans för frånvaron på ett sätt som en ”vanlig” tjejhelg på spahotell eller under en cityweekend inte har. Det ger en stolthet och status till maken och familjen, som en av deltagarna beskriver ovan. Hälsoaspekter som motiv för kvinnors möjligheter att ta en paus från familjeplikterna är dock inget nytt, vilket kommer att behandlas i nästa avsnitt.

#### *Husmo(de)rssemestern vid 1900-talets mitt*

Både i det empiriska materialet och i vår analys används termen ”husmorssemester”. Detta är en artikulation som kopplar tillbaka till det svenska folkhemmets framväxt, från 1920/30-talet och framåt, med dess politiska reformer bland annat på arbetets och, för första gången, *fritidens* område. Tid var överhuvudtaget ett viktigt begrepp i sammanhanget. Genom tidsstudier över olika aktiviteter, förvärvsarbetets och hushållsarbets rationalisering, arbetstidens reglering, rätten till semester med bibehållen lön, med mera, uppstod uppdelningen mellan arbetstid och fritid. Fritid och vila började nu ses som viktigt inte bara för individen utan även ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Det var dock inte vilken fritid som helst som avsågs utan en aktiv sådan. Den skulle vara utvecklande och nyttig för både kropp och själ – gärna inbegripet resor och aktiviteter i den fria naturen. Den fria tiden var också potentiellt hotfull ur statsmakternas perspektiv: att slå dank var en samhällsfara och fritiden var därför ett område som enligt myndigheter, politiker och folkbildare borde kontrolleras av det allmän-

na (se t.ex. Eskilsson 2002:178). Den rådande fritidsidén handlade alltså om att stärka demokratin genom meningsfulla, förkovrande och hälsofrämjande fritidsaktiviteter. Folkhälsan skulle främjas utifrån devisen ”en sund själ i en sund kropp”. Dagens så kallade hälsotrend – som är en viktig ingrediens även i tjejloppsresorna – kan alltså härledas tillbaka till folkhemmets idé om god fysisk och mental hälsa för alla – gärna genom utomhusaktiviteter (jfr Olsson 1999). Valfrihetstanken som Freysinger et al. (2013) lyfter fram fanns däremot inte med i folkhemmets fritidsbegrepp.

Eftersom det i huvudsak var män som hade försörjningsansvar och förvärvsarbete, och fritiden var relaterad till detta arbete, så var fritidstanken i sig från början konstruerad som manlig och utgick från mäns aktiviteter. Senare fritidsforskning visar att denna uppdelning har hängt kvar (SOU 1996:3:10). Lena Eskilsson argumenterar i artikeln ”Fritid som idé, struktur och praktik” för att ”mäns fritid i stor utsträckning har möjliggjorts av att kvinnor burit huvudansvaret för hem och familj och att detta starkt begränsat kvinnors möjligheter till egna fritidsverksamheter” (Eskilsson 2000:35; se även Olofsson 1989:183). Det var alltså inte alla befolkningsgrupper som omfattades av semesterlagstiftningen och fritidstanken. Allra längst ifrån denna definition fanns husmödrarna på landsbygden, som hade ett tungt arbete både på gården och med hushållets och barnens skötsel – ofta utan moderna bekvämligheter såsom rinnande vatten och avlopp (jfr Eskilsson 2000). Dessa kvinnor ansågs också stå utanför andra folkhälsosatsningar och var därför i stort behov av hälsofrämjande insatser för kropp och själ, vilket användes som motivering i debatten om allas rätt till fritid (Eskilsson 2002:185f). I Fritidsutredningens *Betänkande med utredning och förslag angående semester för husmödrar* (SOU 1942:19) slår utredningskommittén fast att:

Semesterlagen äger emellertid endast tillämpning å den som utför förvärvsarbete i egentlig mening. Husmoderns arbete i hemmet och – vad beträffar landsbygdens husmödrar – i ladugården och på åkern är icke av denna art. Och dock är det ofta minst lika ansträngande och av minst lika stor betydelse för familjen och samhället som förvärvsarbete. [...] Som regel torde husmodern vara den av familjemedlemmarna som tidigast och senast är i verksamhet. I familjer med svag ekonomi och många barn är husmoderns arbete mycket hårt och nervslitande. På husmoderns förmåga att få de knappa tillgångarna att räcka till vilar många gånger familjens existens. Kommer därtill, som så ofta är fallet, att husmodern för familjens bestånd måste förena hemarbetet med förvärvsarbete, kan arbetsbördan bli henne övermäktig. Med utgångspunkt från det obestridda och obestridda faktum, att husmödrarna i de mindre bemedlade hemmen utföra ett mycket hårt samt för familjen och samhället ytterst värdefullt arbete, framstår beredandet för henne av någon tids vila och kraftåterhämtning som ett samhällsintresse av stor vikt (SOU 1942:19:15).

Ur detta kom så småningom den statligt organiserade husmoderssemestern (1946–1979) (Eskilsson 2000:44), inte bara för dem på landsbygden utan också för andra. Redan i betänkandet från 1942 fanns en definition av husmodern som känns igen än idag, även om hemmafruepoken är över: ”Med husmoder [...] böra förstås varje kvinna, som sköter ett hem, bestående av – utom henne själv – minst en person” (SOU 1942:19:15). Detta är också utgångspunkten i det ”husmoderskontrakt”, från 1930-talet och in på 1960-talet som har beskrivits av historikern Yvonne Hirdman, och i vilket mannen hade det huvudsakliga försörjningsansvaret, medan hans hustru ansvarade för allt som hade med hemmets och barnens skötsel att göra, vare sig hon själv var lönearbetande eller inte (SOU 1990:44:88f).

### *Förflyttning, vila och aktivitet*

Husmoderssemestern i sin ursprungliga form innebar att kvinnorna reste till ett semesterhem och tillbringade en period där tillsam-

mans med andra i samma situation. Även en nutida förståelse eller beskrivning av vad en husmo(de)rssemester är fokuserar på den fysiska förflyttningen bort från hemmet och dess plikter och göromål, vilket tydligt framkommer i vårt insamlade material från tjejlappsdeltagare idag. Den historiska husmorssemestern bildar i detta sammanhang ett diskursivt fält som dagens tjejlappsdeltagare förstår sina tjejlappsresor utifrån.

Från början, under 1920- och 30-talen, var det kvinnoorganisationer som ordnade vilohem för utarbetade husmödrar, med den uttryckliga ambitionen att bara vila och umgås (Eskilsson 2002:185). Men när staten tog över initiativet vid mitten av 1940-talet skapades en verksamhet i enlighet med rådande politiska diskussioner om en nyttig och välgörande fritid (Eskilsson 2000). Dagarna fylldes av gemensamma aktiviteter: ”måltider, utevistelse för promenader, bad eller dylikt, gymnastik, ’tyst timme’ på eftermiddagen, [...] föredrag i aktuella ämnen, demonstrationer av skolkök och handarbetsalar, utflykter och samkväm”, förutom nattvilan (SOU 1942:19:20). Detta skulle ge husmödrarna avkoppling och rekreation utan att lämna för mycket tid till att oro sig över familjen och situationen därhemma: ”Försöksverksamheten har utvisat, att ordnat dagsprogram är bästa sättet att eliminera denna för vilan menliga oro” (SOU 1942:19:20). Tjejlappsresan som en modern husmorssemester handlar också idag om att resa bort för att uppnå en aktiv och hälsofrämjande vila, genom att vara ute och röra på sig i det fria, uppleva något nytt, se nya platser och så vidare. Lika digert dagsprogram erbjöds därför under löparresan till New York, men aktiviteterna omfattade nu istället sightseeing till fots och i buss, musikalbesök, morgonjogging, morgonyoga, heldagsutflykt till shopping-outlet, deltagande i tjejlapp, picknick, after run-middag på restaurang, utflykt till gospelgudstjänst i Harlem, förutom spontana aktiviteter på initiativ av deltagarna själva. Inte heller här fanns det



Möjligen är det bara under själva loppet som kvinnorna kan förväntas att inte vara nåbara. Foto: Karolina Kristensson © Nordiska Museet.

någon tid att oroa sig för familjen, med andra ord.

#### *Villkor för kvinnors fritid*

En fråga som diskuterades mycket i relation till husmoderssemestern, både i den statliga utredningen och av samhällsdebattörer, var vem som skulle ersätta husmodern medan hon var på semester (SOU 1942:19; Eskilsson 2002:186). Detta praktiska dilemma kvarstår idag, vilket bland annat berörs i det autoetnografiska utdrag som inleder den här artikeln, men också i insamlat material från tjejlöpss-deltagare:

Schemat innan och före loppet har varit rätt stressigt, att lämna barn och komma iväg, göra det man ska, komma hem, hämta barn, ta reda på saker och sen kommer vardagen, så det har inte direkt varit ett smärtfritt [lopp] och bara härligt att delta men det har ändå varit en upplevelse och en glädje att ha gjort det och lyckats. (Gift tvåbarnsmamma, 28 år)

Det finns således ett drag av dåligt samvete, oro, stress och kanske extra arbete inför och efter resan – för att överhuvudtaget kunna åka iväg. Dessutom innebär dagens omständigheter att familjen och livet därhemma alltid är närvarande i telefon och på internet. Det finns en förväntan om att vara ständigt uppkopplad, uppdaterad och tillgänglig. Det här gör att många kvinnor fortsätter att ha ”jour” för hem och hushåll (se Eskilsson 2000:45; Rydenstam 1992) – även när de befinner sig på ”husmorssemester” på en annan kontinent. Alla dessa faktorer begränsar kvinnors upplevda möjligheter till fritid, vilket grundar sig i en kulturell föreställning som socialiserar in kvinnor i en ”omsorgsetik” (Shaw 1994) och till och med moraliskt huvudansvar för omsorgen om familj, släkt och vänner (Gilligan 1993, jfr även Jónasdóttir 2003). Möjligen är det bara under själva loppet som kvinnorna kan förväntas att inte vara nåbara. I och med den teknologiska utvecklingen har gränserna

mellan arbete och fritid luckrats upp (Eskilsson 2000:31). När börjar och slutar till exempel arbetstiden, fritiden, husmorstiden? En snarlik situation, om än utan teknologi, var ju en av anledningarna till att husmoderssemetern infördes 1946.

Också idag försvinner fritiden i omsorg, plikter och ansvar. De fritidsaktiviteter som kvinnor gör, sker när inget annat är påkallat (Fasting 1995:78; SOU 1996:3:26, 143, 145). Ibland innebär det till exempel att vara ute och träna mellan klockan 23 och 01, med pannlampa när barnen sover, för att sedan få några timmars sömn innan väckarklockan ringer klockan 06, som en tjejlappsdeltagare berättade i en intervju. Att skapa tid för egna fritidsaktiviteter kan alltså vara enormt slit-samt. I slutbetänkandet *Fritid i förändring. Om kön och fördelning av fritidsresurser* från Fritidsutredningen 1996 lyfts feministisk forskning fram som visar att ”många kvinnor varken anser sig ha eller ’förtjäna’ tid för fri-

tid”, i enlighet med omsorgsetiken som nämndes ovan – och därför är det inte heller riktigt relevant att diskutera tidsaspekter i sig när det gäller kvinnors fritid (SOU 1996:3:22). Samtidigt visar en del internationell forskning om rekreation och fritid att kvinnor i västvärlden alltmer upplever sig ha rätt till fritid på samma premisser som deras partners, vilket de under tidigare decennier inte har gjort (Willming & Gibson 2000).

Men om det nu är så att kvinnorna fortfarande har jour när de åker iväg på tjejlapp över en helg, varför betraktas det som en husmorssemester? En deltagare resonerar så här i en intervju:

Jamen, då 2011 när jag åkte tjejvasan så bodde jag på Mora folkhögskola och i sovsal, med mina kompisar då. Och det är också ett sätt att faktiskt ta sig ut och göra, faktiskt unna sig lite tid borta från familjen och göra något för sig själv [...]. Det finns så lite tid i livet till att inte jobba och [...] att träffa mina tjejkompisar. Då har jag ju väldigt aktiva



Tjejlappsdeltagarna tycks uppskatta kombinationen av idrottsutövning och gemenskap med väninnorna. Foto: Karolina Kristensson © Nordiska Museet.

vänner. Att vi träffas och springer en reflexbana tillsammans på kvällarna när det är mörkt eller att vi hittar... att vi umgås genom träningen så att det får den sociala funktionen också. Och ofta att man är några som har bestämt att åka ner tillsammans, att man är några som gör de här loppen. Man går ut och äter gott efter tjejvasan och man tar in på hotell och får sova en hel natt ifred i sin säng. Alltså att man försöker att loppet blir en belöning, inte som en strapats så mycket. [...] Låta [tjejloppet] bli ett socialt forum. (Gift småbarnsmamma, 34 år)

Citatet beskriver varför kvinnorna värdesätter tid på egen hand med sina väninnor, vilket kan uppnås under en tjejloppsresa – även med enkelt logi på golvet i en skolsal. Kvinnor tycks uppskatta kombinationen av idrottsutövning och gemenskap med tjejkompisarna. Forskning visar också att kvinnor gör detta i större utsträckning än män, antingen i form av att välja aktiviteter som utövas tillsammans med andra eller genom att själv forma aktiviteten så att gemenskap ingår som en del (Norling & Gunnarsson 1994; Gibson, Berdychevsky & Bell 2012; Berdychevsky, Gibson & Bell 2013). Tjejloppsresan är ett tydligt exempel på en aktivitet som gör just detta.

”Husmorssemestern” handlar alltså om att förflytta sig bort från vardagskontexten och göra något för sig själv, vilket i och för sig skulle kunna uppnås under vilken semesterresa som helst. Aspekten att också resa *bort från familjen* är emellertid central i sammanhanget, vilket lyfts fram av småbarnsmamman i citatet ovan. I Fritidsutredningens betänkande från 1942 diskuteras förhållandet mellan *familjesemestern* och *husmoderssemestern*. Utredarna konstaterar att trots att den förra också kan innebära ett välgörande miljöombyte, och kanske även lindring i hushållsarbetet om semestern förläggs till ett pensionat eller hotell, så medför inte familjesemestern vila och avkoppling från husmoderns ständiga omsorgsplikter och ansvar. I de fall semestern förläggs till sommartorp eller sportstugor kan arbetsbördan dessutom bli

än tyngre för husmodern på grund av lägre boendestandard. I en enkätundersökning som utredarna gjorde vid ett semesterhem för husmodrar framkom också att majoriteten av kvinnorna föredrog semester på egen hand framför familjesemestern (SOU 1942:19). Det här är omständigheter som fortfarande gäller, vilket både vårt material och internationell forskning visar (se Small 2005). Tidigare i artikeln presenterade vi ett citat från skrivuppropet, där uppgiftslämnaren menade att många deltar i tjejlopp ”för att det är en okej anledning att lämna hem och familj”, men att många kvinnor ”lämnar [...] hemmet med dåligt samvete”. Trots vissa deltagares dåliga samvete, oro och stress över att lämna barn och familj, i enlighet med omsorgsetiken, tycks tjejloppsresan alltså ge mer vila och avkoppling än vad familjesemestern gör (jfr Gibson, Berdychevsky & Bell 2012: 47f).

#### *Att hantera bristen på jämställdhet*

Vi har visat att tjejloppsresor – genom förflyttning, fritt valda aktiviteter och gemenskap med andra kvinnor – blir ett andningshål och en flykt från vardagen för väldigt många deltagare. De fungerar som ett slags modern husmorssemester, och benämns också som en sådan av flera deltagare. Denna får sin betydelse just för att deltagarna inte upplever att jämställdheten fungerar i praktiken – trots statsfeminism, jämställdhetsnorm och Sveriges internationellt framträdande position inom jämställdhetsområdet (jfr Martinsson, Griffin & Nygren 2016). Det jämställdhetskontrakt, där två jämställda familjeförsörjare delar på ansvaret för hem och hushåll, som enligt Yvonne Hirdman efterträdde husmoderskontraktet från omkring 1970, lämnar alltså fortfarande mycket att önska (SOU 1990:44:94ff). Detta gäller inte minst på fritidens område och i tids- och ansvarsfördelningen inom familjen (jfr Rydenstam 1992).

I Fritidsutredningens slutbetänkande från 1996 beskrivs hur unga kvinnor drastiskt för-

ändrar sitt fritidsbeteende när de flyttar ihop med en man. De anpassar då sin livsstil och orienterar sig mer mot hem, familj och hus-håll, medan en sådan livsstilsförändring inte sker i samma utsträckning bland män (SOU 1996:3:177, 183). Utredningen hävdar också att ”jämställdheten är långt sämre utvecklad inom fritiden än inom arbetslivet” (SOU 1996:3, s. 178). Vidare slår utredningen fast att:

Vi lever i det postindustriella samhället men kvinnors situation präglas av roller som är kvar från den instrumentella familjens funktion i bondesamhället och den tidiga industrialismen (SOU 1996:3: 195).

Vi tolkar tjejlappsresorna som ett sätt för kvinnor i vårt material att hantera den heteronormativa ordningen och bristen på jämställdhet i sina egna familjer och parrelationer. Den traditionella, könsmärkta arbetsdelningen mellan kvinnor och män och därtill hörande stereotypa föreställningar om kvinnors och mäns egenskaper, plikter, intressen och förmågor består och begränsar kvinnors tillgång till fritidsaktiviteter. Det här gäller framför allt för de kvinnor som bara motionerar ”lite lagom” och som inte har en självklar plats för sitt idrottande i vardagen, utan hela tiden behöver kämpa för att hitta egen tid (jfr Henderson 1995:45). Tjejloppet verkar bli både ett mål och ett medel för att skapa sin

egen fria tid. Samtidigt bidrar tjejlappsresorna som moderna husmorssestestrar till att könsstereotyperna i någon mån befästs och ojämställdheten består. Detta framstår som ett eko från 1900-talets mitt då semesterhemmen för husmödrar ”blev ett verktyg för att lindra effekterna av dubbelarbetet snarare än att ifrågasätta dubbelarbetet som sådant” (Gillefalk 2013:46).

De tjejlappsdeltagare som däremot redan är dedikerade löpare, cyklister, skidåkare och elitmotionärer bryter redan mot en manlig idrottsnorm – och dessutom mot kulturella normer för hur en kvinna ska vara – och har därmed skapat sig en position som självklara idrottssubjekt. Denna position möjliggör ett större utrymme för fritid och egna fritidsintressen. De kvinnor som motionerar mer sporadiskt och som är tjejlappens huvudsakliga målgrupp gör positionen ”kvinna” på rätt sätt, men positionen ”motionsidrottare” på fel sätt – och bidrar därmed potentiellt till att vidga och förändra förståelsen av vad en motionsidrottare är. De dedikerade motionärerna/elitmotionärerna däremot gör visserligen ”motionsidrottare” på rätt sätt, men ”kvinna” på fel sätt, helt enkelt genom att ta sitt idrottande på stort allvar och satsa mycket tid och pengar på det (jfr Henderson 1995:33). Fortfarande är dock den förra kategorin i absolut majoritet.



Medaljen är ett mål i sig, och ett bevis på den fysiska aktivitet som legitimerar tjejlhelgen. Foto: Karolina Kristensson © Nordiska Museet.



Det utbredda behovet av en modern husmorssemester är ett av svaren på varför motionslopp för kvinnor och resorna till dem är så populära: de tycks utgöra ett andningshål och en flykt från vardagen för väldigt många kvinnor, där de kan umgås med andra kvinnor genom fritt valda aktiviteter och göra något för sin egen skull. I likhet med vad internationell forskning om tjejresor visar (Khoo-Lattimore & Gibson 2015:10f), så är det egentligen av underordnad betydelse vilken sorts aktivitet man väljer – tjejgänget hade lika gärna kunnat åka iväg på spa, målarkurs, konsert eller kryssning. Men den fysiska aktiviteten – själva loppet – är ändå viktig i ett ”husmorsperspektiv” genom att den legitimerar frånvaron från familjen, inom ramen för det rådande tränings- och hälsoidealet (jfr Tolvhed 2016). Därigenom möjliggörs en tjejhelg med tid även för umgänge, nöjen och vila – och en efterlängtat flykt från vardagen.

*Karin S. Lindelöf, fil. dr i etnologi, universitetslektor i genusvetenskap*

Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet

*Annie Woube, fil. dr i etnologi*

Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet

Nyckelord: tjejlopp, kvinnor, motionsidrott, husmorssemester, tjejhelg

#### Noter

- 1 I det etnologiska forskningsprojektet *Tjejlopp som kulturellt fenomen: Villkor för kvinnors motionsidrottande* undersöker vi vad motionslopp för kvinnor är och vad de gör. Vad säger till exempel tjejloppen om sin samtid och hur konstrueras femininitet i relation till tjejloppen? Vilka är dess sociala och politiska konsekvenser och hur upplever deltagarna dem? Projektet är finansierat av Riksbankens Jubileumsfond och Centrum för Idrottsforskning och genomförs i samarbete med Nordiska museet och Riksidrottsmuseet.
- 2 De motionslopp för kvinnor som står i fokus är Våruset (löpning 5 km), Tjejmilen (löpning 10 km), Tjejevättern (cykling 100 km) och Tjejsvan (skidåkning 30 km), men vi gör också utblickar till andra länder och andra motionslopp för kvinnor – och till könsblandade motionslopp.
- 3 [www.kathrineswitzer.com/about-kathrine/1967-boston-marathon-the-real-story](http://www.kathrineswitzer.com/about-kathrine/1967-boston-marathon-the-real-story), hämtad 15 augusti 2013.
- 4 <http://www.nyrr.org/races-and-events/2012/nyrr-new-york-mini-10k/race-recap>, hämtad 15 augusti 2013.
- 5 Detta alluderar på romanen *Fifty Shades of Grey* (James 2011), respektive på sportkedjan Stadiums eget lågprismärke *Soc* samt fackbutiken Löplabbet med löparutrustning i den högre prisklassen.
- 6 21 respektive 42 kilometer.
- 7 Tjejmilen var tidigt ute med att tipsa sina deltagare om andra kultur- och nöjesaktiviteter under helgen i Stockholm. Inför 2017 års upplaga har de utökat denna satsning och erbjuder två exklusiva ”tjejhelgspaket” i samband med loppet: Tjejmilens Partyhelg och Tjejmilens Spa-helg. Under rubriken ”Fixa din egen tjejhelg” finns dessutom en lång lista på företag, sorterade på ”shoppa”, ”relaxa” och ”kalasa”: <https://www.sportamore.se/tjejmilen/tjejhelg-i-lyxf%C3%B6rpackning/>, hämtad 27 mars 2017.

#### Referenser

- Bedrup, Bengt 1979: *Lunka lagom: motionera med Bengt Bedrup: en bok om motion från jogging till de fyra klassiska loppen Vasaloppet, Vätternrundan, Vansbrosimningen och Lidingöloppet*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Bedrup, Bengt 1981: *Bengt Bedrups joggingskola*. Bjästa: CeWe förlag.
- Berdychevsky, Liza, Heather J. Gibson & Heather L. Bell 2013: Girlfriend Getaways and Women’s Well-Being. *Journal of Leisure Research*. 45(5): 602–623.
- Bergensten, Gunilla 2008: *Familjens projektledare säger upp sig*. Stockholm: Forum.
- Bolling, Hans 2005: *Sin egen hälsas smed. Idéer, initiativ och organisationer inom svensk motionsidrott 1945–1981*. Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis.
- Butler, Judith 1990: *Gender Trouble*. New York: Routledge.

- Butler, Judith 1993: *Bodies that matter*. New York: Routledge.
- Cahn, Susan K. 2015 (1994): *Coming on stronger. Gender and sexuality in women's sport*. Urbana, Chicago & Springfield: University of Illinois Press.
- Dworkin, Shari L. & Faye Linda Wachs 2009: *Body Panic. Gender, Health and the Selling of Fitness*. New York & London: New York University.
- Eskilsson, Lena 2002: Drömmen som blev verklighet. Om den svenska husmoderssemesteren. *Lychnos Årsbok för idé- och lärdomshistoria*: 176–195.
- Eskilsson, Lena 2000: Fritid som idé, struktur och praktik. Rätten till lättja eller friluftsliv i folkhemmet. *Historisk Tidskrift*: 29–53.
- Fasting, Kari 1995: Kvinnor, idrott och fritid. *Fria val? Om kön, makt och fritid*. Delbetänkande från Fritidsutredningen, SOU 1995:145. Stockholm: Fritzes: 75–88.
- Freysinger, Valeria J. et al. (eds.) 2013: *Leisure, women and gender*. State College, PA: Venture.
- Friberg, Tora 1990: *Kvinnors vardag. Om kvinnors arbete och liv. Anpassningsstrategier i tid och rum*. Lund: Lunds universitet (diss.).
- Gibson, Heather 2006: Towards an understanding of 'Why sport tourists do what they do'. In: Gibson, Heather (ed.) *Sport Tourism. Concepts and Theorists*. London & New York: Routledge: 66–85.
- Gibson, Heather J., Liza Berdychevsky & Heather L. Bell 2012: Girlfriend getaways over the life course: change and continuity. *Annals of Leisure Research* 15(1): 38–54.
- Gillefalk, Lina Lo 2013: Husmödrarnas semesterhem. I: Kamali, Masoud (red.) *Platsens mänskliga berättelser*. Malmö: Universus.
- Gilligan, Carol 1993: *In a different voice*. Cambridge, MA & London, England: Harvard University.
- Green, Eileen 1998: Women doing friendship: An analysis of women's leisure as a site of identity construction, empowerment and resistance. *Leisure Studies*. 17(3):171–185.
- Henderson, Karla A. 1995: Feministisk forskning synliggör kvinnors fritid. *Fria val? Om kön, makt och fritid*. Delbetänkande från Fritidsutredningen, SOU 1995:145. Stockholm: Fritzes: 31–56.
- Iso-Ahola, S.E. 1989: Motivation for leisure. In: Jackson, E.L. & T.L. Burton (eds.) *Understanding leisure and recreations: shaping the past, charting the future*. State College PA: Venture: 247–280.
- James, E.L. 2011: *Fifty Shades of Grey*. London: Vintage Books.
- Jónasdóttir, Anna G. 2003: *Kärlekskraft, makt och politiska intressen*. Göteborg: Daidalos.
- Khoo-Lattimore, Catheryn & Heather J. Gibson 2015: Understanding women's accommodation experiences on girlfriend getaways: a pragmatic action research approach. *Current Issues in Tourism*.
- Laclau, Ernesto 1990: *New Reflections on the Revolutions of Our Time*. London: Verso.
- Laclau, Ernesto & Chantal Mouffe 1985: *Hegemony and socialist strategy. Towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Lindelöf, Karin S. 2012: Vad gör tjejlopp? Diskursteoretiska perspektiv på motionslopp för kvinnor. *Kulturella perspektiv*, 21(3–4): 32–40.
- Lindelöf, Karin S. 2013: Om tjejlopp: Tjejfest eller seriös satsning? *Svensk Idrottsforskning*, 22(2): 10–14.
- Lindelöf, Karin S. 2014: Tjejevätter: En autoetnografi av Sveriges största cykellopp för kvinnor. *Gränslös*. Lund: Centrum för Öresundsstudier: 103–120.
- Lindelöf, Karin S. 2015: Lady Långdistans, Ladylufsen and Kvinnor Kan. Ethnological Perspectives on the Rise of Women-Only Sport Races in Sweden. *Ethnologia Scandinavica*. Vol. 45: 140–157.
- Lövgren, Britta 1996: "God vigör – gott humör" : husmorsgymnastik under 1940-talet. *Svensk Idrottsforskning*. 5:3: 26–30.
- Magnusson, Eva 1998: *Vardagens könsinnebörder under förhandling: om arbete, familj och produktion av kvinnlighet*. Umeå: Umeå universitet (diss.).
- Magnusson, Eva 2006: *Hon, han och hemmet – genuspsykologiska perspektiv på vardagslivet i nordiska barnfamiljer*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Martinsson, Lena, Gabriele Griffin & Katarina Giritli Nygren (eds.) 2016: *Challenging the myth of gender equality in Sweden*. Bristol: Policy Press.

- Mouffe, Chantal 1995: Feminism, citizenship and radical democratic politics. In: Nicholson & Seidman (eds.) *Social Postmodernism*. Cambridge: Cambridge University.
- Nordenmark, Mikael 2004: *Arbetsliv, familjeliv och kön*. Umeå: Umeå universitet (diss.).
- Nordquist, Britt-Marie 1982: *Kom loss, tjejer! Joggingsråd för kvinnor i alla åldrar*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Norling, Ingmar & Marie Gunnarsson 1994: *Fritid som socialt fenomen: om miljöer, behov, intressen, hinder, utövande och effekter samt historiska och kulturella perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Olofsson, Eva 1989: *Har kvinnorna en sportlig chans?* Umeå: Umeå universitet (diss.).
- Olsson, Ulf 1999: *Drömmen om den hälsosamma medborgaren: folkuppfostran och hälsoupplysning i folkhemmet*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Prhat, Ann-Marie 2010: *Livspusslet*. Stockholm: TCO.
- Riksidrottsförbundet 2011: *Svenska folkets idrotts- och motionsvanor*. Rapport. 2011-06-23.
- Riksidrottsförbundet 2014: *Idrotten i siffror*. RF verksamhetsberättelse 2014.
- Rydenstam, Klas 1992: *I tid och otid. En undersökning om kvinnors och mäns tidsanvändning 1990/91*. Rapport 79 Levnadsförhållanden. Örebro: Statistiska centralbyrån.
- Shaw, S.M. 1994: Gender, leisure, and constraint: towards a framework for the analysis of women's leisure. *Journal of Leisure Research*, 26: 8–22.
- Small, Jennie 2005: Women's holidays: Disruption of the motherhood myth. *Tourism Review International*, 9(2):139–154.
- SOU 1942:19: *Betänkande med utredning och förslag angående semester för husmödrar*. Utgivnet av fritidsutredningen. [http://weburn.kb.se/metadata/658/SOU\\_1428658.htm](http://weburn.kb.se/metadata/658/SOU_1428658.htm) [22 augusti 2016].
- SOU 1990:44: *Demokrati och makt i Sverige*. Maktutredningens huvudrapport. [http://weburn.kb.se/metadata/030/SOU\\_8351030.htm](http://weburn.kb.se/metadata/030/SOU_8351030.htm) [22 augusti 2016].
- SOU 1996:3: *Fritid i förändring: Om kön och fördelning av fritidsresurser*. Slutbetänkande från fritidsutredningen. [http://weburn.kb.se/metadata/831/SOU\\_7265831.htm](http://weburn.kb.se/metadata/831/SOU_7265831.htm) [22 augusti 2016].
- SOU 1997:193: *Hemmet, barnen och makten. Förhandlingar om arbete och pengar i familjen*. Rapport till Utredningen om fördelningen av ekonomisk makt och ekonomiska resurser mellan kvinnor och män. Stockholm: Fritzes.
- SOU 2005:66: *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*. Slutbetänkande av Jämställdhetspolitiska utredningen. Stockholm: Fritzes.
- Sveland, Maria 2007: *Bitterfittan*. Stockholm: Norstedts.
- Tolvhed, Helena 2008: *Nationen på Spel: kropp, kön och svenskhet i populärpressens representationer av olympiska spel 1948–1972*. Umeå: h:ström – Text & kultur.
- Tolvhed, Helena 2015: *På damsidan. Femininitet, motstånd och makt i svensk idrott 1920–1990*. Göteborg/Stockholm: Makadam.
- Tolvhed, Helena 2016: Hälsosam femininitet och postfeministiska subjekt. En undersökning av hälso- och träningsmagasinet *iForm* 1987, 1997 och 2007, *Tidskrift för genusvetenskap* 37 (3): 75–95.
- Wearing, Betsy 1998: *Leisure and Feminist Theory*. London: Sage.
- Wester-Wedman, Anita 1990: När? Var? Hur? Om kvinnor och motion. I: Olofsson, Eva och Anita Wester-Wedman (red.) *Kvinnorna och idrotten*. Rapport från Nordiskt seminarium om kvinnor och idrott i Umeå den 26–28 mars 1990. Umeå: Pedagogiska institutionen, Umeå universitet och JÄMFO, Delegationen för jämställdhetsforskning, Rapport nr 19: 111–126.
- Willming, Cynthia & Heather Gibson 2000: A View of Leisure and Patterns of Family Life in the Late 1990s. *Loisir et Société / Society and Leisure*, 23(1): 121–144.

## SUMMARY

Weekend with the girls, hanging out – and a run.  
Women-only races as a modern housewives' leave

Women-only races are an important part of the so-called sports for all. Hundreds of thousands of women in Sweden take part in such races (in running, skiing, cycling etc.) each year, and these kinds of races are also popular in the rest of Scandinavia, as in many other countries. The races themselves are often advertised with words like friendship, festive event and enjoyment, “without hustle and stress”, and it is evident that this is a successful concept, attracting many participants.

In the project “Women’s races as a cultural phenomenon: conditions for women’s exercising” we investigate what women-only races are and what they do, how and why they arose and how they have changed over time. How do these races mirror the times in which they occur? How is femininity created in relation to these races and which societal and political consequences do these events lead to? Why do so many people

want to take part in the races; what are the participants’ experiences and what account do they give of the events?

One of the findings of our research is that many women use these sports events as a legitimate excuse to temporarily get away from their family duties. Many participants in the races are doing them together with friends, or sisters, and going away with “the girls” for the weekend becomes a kind of “housewives’ leave” for the physically active women of our time. In this paper these findings, their meanings and consequences, will be discussed and problematized from a feminist and discourse theoretical perspective.

Keywords: Women’s races, Women, Recreational sports, Housewives’ leave, Weekend with the girls